

Ващенко Ю. В. Влияние внешних факторов на судьбу реформаторского движения Пражская весна 1968 г. в Чехословакии.

В статье проанализирована позиция западноевропейских стран и США относительно реформаторских процессов 1968 г. в Чехословакии и ее влияние на ход данных событий. Большое внимание уделено освещению различных точек зрения в социалистическом лагере относительно событий, происходящих в ЧССР, а также отношение западноевропейских компартий к действиям чехословацких реформаторов. В статье дается комплексная оценка влияния внешних факторов на судьбу реформаторского движения Пражская весна 1968 г. в Чехословакии.

Ключевые слова: Чехословакия, Пражская весна, реформаторское движение.

Vashchenko Y. V. The influence of external factors on the fate of the Prague Spring reform movement in 1968 in Czechoslovakia.

This article analyzed the position of Western European countries and the U.S. regarding the reform process in 1968 in Czechoslovakia and its influence on the course of these events. Much attention is paid to the coverage of different points of view in the socialist camp with respect to events in Czechoslovakia, as well as the attitude of West European Communist parties to the action of Czechoslovak reformers. Thus, the article provides a comprehensive assessment of the impact of external factors on the fate of the Prague Spring reform movement in 1968 in Czechoslovakia.

Key words: Czechoslovakia, Prague Spring, reform movement.

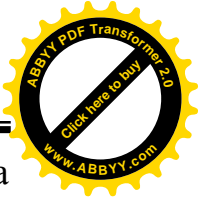
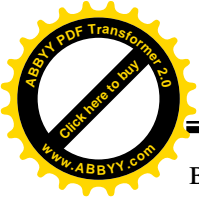
УДК 94:327(73)«1981/1989»(728)

Гребченко Є. А.

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА США У ЦЕНТРАЛЬНІЙ АМЕРИЦІ В ПЕРІОД ПРЕЗИДЕНСТВА Р. РЕЙГАНА (1981–1989 РР.)

Питання зовнішньої політики США досліджувала значна частина науковців, переважно зарубіжних. Серед них варто відзначити видатного американського вченого Н. Чомські, який відвів питанню зовнішньої політики США значне місце у своїх численних працях. Він бачить у США країну, що прагне до гегемонії і світового володарювання, і у своєму прагненні США не бере до уваги інтереси інших країн, з якими в неї пересікаються інтереси [3]. Такі американські історики, як Д. В. Дент та Т. Х. Каротерс [5] розглядали політику США у Центральній Америці як таку, що до певної міри пішла на користь країнам регіону і врятувала їх від «червоної загрози», хоча при цьому зазначали і негативні сторони діяльності адміністрації президента Р. Рейгана.

Інший американський дослідник Дж. М. Маккормік [8] узагалі вважає, що політика Сполучених Штатів сприяла розвитку і прогресу деяких країн Центральної Америки. Але більшість дослідників, як і вищезгаданий Н. Чомські, негативно оцінюють втручання США у

внутрішні справи латиноамериканських країн. Наприклад, С. Менхівар та Н. Родрігез [9] відкрито звинувачують США у пасивності, а інколи і у співучасті за випадки очевидного геноциду, що здійснювався військовими хунтами у Сальвадорі, Гондурасі та інших країнах.

Відомий російський історик А. І. Уткін у своїх працях детально дослідив зовнішню політику США та головні її пріоритети. Він прийшов до висновку про те, що Сполучені Штати із самого початку історії прагнули розширити зону свого впливу спочатку в регіоні, а, починаючи з ХХ століття, і у світі. Тому у сфері зовнішньої політики США вдаються до будь-яких заходів, які можуть допомогти у досягненні її цілей [2].

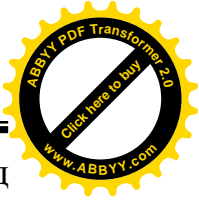
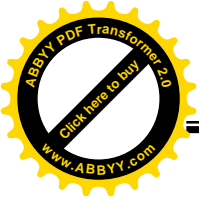
На сьогодні у Сполучених Штатах ведеться дискусія щодо того, в якій мірі адміністрація Р. Рейгана вплинула на розвиток країн регіону і чи були якісь вагомі аргументи для тодішньої адміністрації для виділення величезних коштів на підтримку військових хунт у боротьбі з поширенням комунізму, часто при цьому забуваючи, що самі військові режими були мало схожі на демократію.

Стаття спирається на низку праць у сфері зовнішньої політики, в яких зосереджено увагу на зовнішній політиці США при адміністрації Р. Рейгана, особливо на відносинах Сполучених Штатів із країнами Центральної Америки.

Мета статті полягає у спробі об'єктивного висвітлення діяльності США в регіоні; у з'ясуванні мотивів, що спонукали президента Р. Рейганом до ухвалення важливих політичних рішень, спрямованих на поширення політичної та економічної присутності в регіоні.

Втручання США у внутрішні справи Латинської Америки бере свій початок з риторики Доктрини Монро (1823 р.) Монро прямо вказував на те, що будь-яку спробу втручання європейських країн у справи країн американського континенту Сполучені Штати будуть розглядати як ворожий відносно них політичний акт [1, 66]. Доктрина Монро стала переломним моментом у зовнішній політиці США, оскільки мала агресивну, загарбницьку сутність.

Проголошенням доктрини Монро США присвоїли право охороняти американський континент, а насправді втручатися у справи латиноамериканських країн, перетворюючи їх у свої протекторати. Під прапором цієї доктрини США здійснили три історичні спроби встановити світову гегемонію. Першу спробу було здійснено після Першої світової війни, другу – після Другої світової війни, третю – у роки перебування при владі адміністрації Р. Рейгана [1, 66].

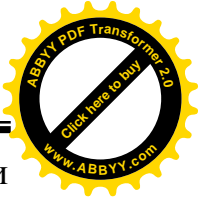
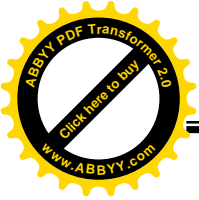
Для підтвердження своєї думки Р. Рейган, виступаючи перед американським Конгресом у січні 1988 р., зазначив, що Франклін Рузвельт був рішуче налаштований на те, щоб забезпечити мир на американському континенті. А президент Трумен відверто говорив, що міжнародний комунізм шукав способи, щоб підірвати та знищити незалежність країн американського континенту. Дж. Ф. Кеннеді також займав рішучу позицію та наголошував, що про питання встановлення комунізму хоча б в одній країні американського континенту не може бути мови (чого варті були спроби знищити Кубу). І Рональд Рейган буде дотримуватися цієї політики боротьби з комунізмом і не відступить, незважаючи на альтернативну позицію деяких конгресменів [10].

Для боротьби з поширенням комунізму використовували будь-які засоби. Коли представники релігійних організацій нарівні з іншими критиками зовнішньополітичного курсу США у Центральній Америці, висловилися проти звичного режиму насилля та гноблення, адміністрація Р. Рейгана відреагувала початком кампанії під назвою «Війна з терором», яку оголосили відразу після обрання Р. Рейгана президентом у 1981 р. Ініціатива США переросла у війну із застосуванням терористичних методів – низку вбивств, катувань і варварства, які поширилися в інші регіони світу [3, 15]. А партизанів, що виступили проти комуністичного режиму в Нікарагуа і яким США постачали зброю, медикаменти, їжу, називали борцями за свободу.

Р. Рейган у промові перед Конгресом 27 січня 1987 р. сказав ключові слова, що характеризують зовнішню політику США стосовно країн Центральної Америки: «Нікарагуанські борці за свободу ніколи не просили нас вести їхню війну з комунізмом, проте я докладаю будь-яких зусиль для того, щоб зберегти кожен краплину їхньої крові, щоб відвернути від них смерть, поразку чи життя без свободи. У Центральній Америці не повинно бути радянського серця» [10].

Ці слова було сказано у 1987 р., через кілька місяців після зустрічі з радянським лідером М. Горбачовим. Незаперечним є той факт, що ненависть до комунізму, просякнута недовірою до радянських політиків, знайшла вихід у риторичі американського президента.

Провідний дослідник історії Нікарагуа Т. Уокер зазначав, що після кількох років війни Вашингтона з тероризмом у цій країні її попереднє економічне зростання та соціальний прогрес, які Нікарагуа демонструвала після повалення проамериканської диктатури Сомози, змінило занепадом [12, 211].

Історик та офіційний представник Держдепартаменту США при Р. Рейгані Т. Каротерс зазначав, що втрати Нікарагуа на душу населення значно перевищували кількість загиблих у США під час Громадянської війни та всіх воєн у ХХ ст. [5, 218].

До середини 80-х років ХХ століття унаслідок терористичних кампаній, організованих США, у багатьох країнах Латинської Америки виникла паніка, а серед населення панував тотальний страх. Нікарагуа була надзвичайно небезпечна для США, оскільки перебувала надзвичайно близько до кордонів Сполучених Штатів. Тогочасний державний секретар США Дж. Шульц, виступаючи перед Конгресом, так охарактеризував загрозу з боку Нікарагуа: «Це – ракова пухлина на нашому континенті» [7, 160; 11, 183].

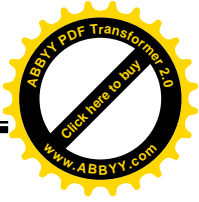
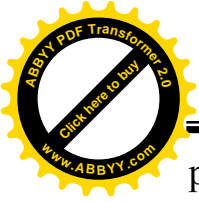
Нікарагуа отримувала зброю із СРСР. І «цю другу Кубу» могли використати як плацдарм для роздмухування пожежі світової революції. «Нікарагуанські комуністи загрожують влаштувати революцію у США», – сказав Р. Рейган.

Пояснюючи причини бомбардування Лівії у 1986 р., Р. Рейган заявив, що М. Каддафі поставляв зброю та військових радників у Нікарагуа з метою розпалити війну під боком США, що входила в його плани повного знищення США [6, 72].

Рейганівська адміністрація усвідомлювала, що справжня небезпека полягає в успішному розвитку Нікарагуа, модель якого можуть запозичити інші країни американського континенту.

Таку ж загрозу становив демократичний експеримент та соціальні реформи у Гватемалі, які США задавили ще в зародку, ефективний опір Кубі та багато інших ситуацій. На початку 80-х років темпи розвитку Нікарагуа були вражаючими. А у сфері охорони здоров'я країна демонструвала зниження рівня дитячої смертності серед країн, що розвивалися (за даними ЮНІСЕФ у 1986 р.) [3, 157].

Адміністрації Р. Рейгана було чого боятися, оскільки вражаючі зміни в Нікарагуа могли спровокувати революцію без кордонів. Тому Вашингтон уважав, що достатньо знищити джерело вірусної безпеки до того, як нею інфікуються інші країни. Така ситуація знаходить свій відбиток у небезпеках, про які говорив Р. Рейган у свої промовах. Серед небезпек для США та демократії в цілому він виокремив Нікарагуа, яку згадав 15 разів у 4 офіційних промовах. Маленьку країну Нікарагуа Р. Рейган згадав стільки разів, як і загалом всі небезпеки у світі, що загрожували демократичному розвитку США. Хоча загрозою могла бути тільки альтернативна модель

розвитку країни, модель, відмінна від існуючої у США.

Нікарагуа на силові заходи проти неї не робила жодних спроб провести диверсії на території США, здійснити вбивство кого-небудь з представників американської політичної влади. Уряд Нікарагуа звернувся до Міжнародного суду, який у 1986 р. ухвалив рішення на користь Нікарагуа. Проте судові рішення не мало сили, а «The New York Times» писала про Міжнародний суд як про ворожий форум, маючи на увазі нелегітимність рішення, яке винесли США.

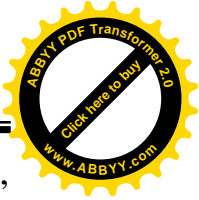
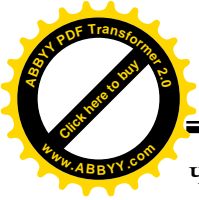
Якщо припустити, що промови Р. Рейгана мають співвідноситися з політичною діяльністю американського президента у сфері зовнішньої політики, то стає зрозумілим, що під свободою розуміється вседозволеність, а саме терор, вбивства, шантаж, під демократією – авторитаризм, під цінностями – популізм.

У 1983 р. США здійснила вторгнення на невеликий острів у Карибському морі Гренаду з метою повалення новоутвореного прорадянсько налаштованого уряду. Для адміністрації Р. Рейгана було дуже важливо, щоб ця країна не стала для США другою Кубою чи Нікарагуа, до того ж американський уряд боявся, що острів може стати плацдармом для радянських чи кубинських військ. Підстави для таких підозр були, адже Гренада активно закупала зброю як у СРСР, так і в Куби [4, 22].

Американські війська швидко взяли під свій контроль острів і скинули небажаний для себе уряд. Ця невелика перемога для США стала символом боротьби з поширенням комунізму і надихнула Р. Рейгана і його команду на подальшу боротьбу з ним.

Отже, зовнішня політика адміністрації Р. Рейгана з 1981 по 1989 роки у Центральній Америці була жорсткою і непохитною. У протистоянні з поширенням комунізму Р. Рейган зайняв безкомпромісну позицію, яка відбивала стереотипи мислення американського президента. Проте риторика Р. Рейгана не узгоджується з його політичними діями, оскільки недовіра до комуністів, радянських лідерів була укоріненою у свідомості американських політичних лідерів. Цю недовіру супроводжувала ненависть та бажання знищити комунізм та ворожу ідеологію будь-яким способом. Цю думку підтверджує політика так званої боротьби з тероризмом, розгорнута у Центральній Америці, вбивства в Нікарагуа, Гватемалі деяких інших країнах, де спецоперації ЦРУ сіяли страх, паніку та призвели до економічного колапсу.

Тема політики США у Центральній Америці на сьогодні залишається досить актуальною, оскільки багато інформації і дотепер не розкрито –

частково через засекреченість матеріалів про діяльність США в регіоні, частково через велику кількість неопрацьованих джерел. Усе це дає підстави для подальшого вивчення проблеми і для надання оцінки діям адміністрації Р. Рейгана.

Джерела та література

1. Иवानян Э. А. История США : пособ. для вузов / Э. А. Иванян. – М. : Дрофа, 2006. – 571 с.
2. Уткин А. И. Американская империя / А. И. Уткин. – М. : Эксмо, 2003. – 403 с.
3. Чомски Н. Гегемония или борьба за выживание: стремление США к мировому господству / Н. Чомски ; пер. с англ. И. Харламова. – М. : СТОЛИЦА-ПРИНТ, 2007. – 464 с.
4. Bostic J. Shifting patterns of security policy of the commonwealth caribbean since World War II. Institute for National Strategic Studies, National Defense University, 1996. – 120 p.
5. Carothers T. In the Name of Democracy: US Policy toward Latin America in the Reagan Years / T. Carothers. – Berkeley : University of California Press, 1991. – 322 p.
6. Chomsky N. Pirates and Emperors, Old and New: International Terrorism in the Real World, updated version of 1986 / N. Chomsky. – Cambridge : South End Press, 2002. – 288 p.
7. Kenworthy E. Selling the Policy / E. Kenworthy. – Boulder, Colorado : Westview Press, 1987. – 208 p.
8. McCormick J. M. American Foreign Policy and Process / J. M. McCormick. – Wadsworth Publishing, 2004. – 640 p.
9. Menjívar C. When states kill: Latin America, the U.S., and technologies of terror / C. Menjívar, N. Rodríguez. – University of Texas Press, 2005. – 373 p.
10. Reagan R. Address Before a Joint Session of Congress on the State of the Union, January 27, 1987 / R. Reagan. – Режим доступу до : <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=34430>.
11. Spence J. Reagan Versus the Sandinistas: The Undeclared War on Nicaragua / J. Spence. – Boulder, Colorado : Westview Press, 1987. – 337 p.
12. Walker T. W. Nicaragua: Living in the Shadow of the Eagle / T. W. Walker. – Boulder, Colorado : Westview Press, 2003. – 256 p.

Гребченко Є. А. Зовнішня політика США у Центральній Америці в період президенства Р. Рейгана (1981–1989 рр.).

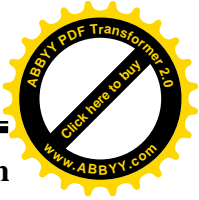
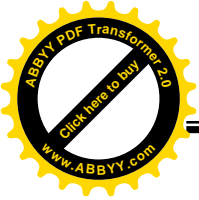
У статті розглянуто політику США у Центральній Америці та її наслідки для даного регіону. Зосереджено увагу на боротьбі адміністрації президента Р. Рейгана з поширенням комунізму і на боротьбі з існуючими соціалістичними режимами в Нікарагуа та Гренаді.

Ключові слова: *Центральна Америка, зовнішня політика, комунізм, адміністрація Р. Рейгана.*

Гребченко Е. А. Внешняя политика США в Центральной Америке в период президенства Р. Рейгана (1981–1989 гг.).

В статье рассмотрена политика США в Центральной Америке и ее последствия для данного региона. Внимание уделено борьбе администрации президента Р. Рейгана с распространением коммунизма и борьбе с существующими социалистическими режимами в Никарагуа и Гренаде.

Ключевые слова: *Центральная Америка, внешняя политика, коммунизм, администрация Р. Рейгана.*

Grebchenko E. A. American foreign policy in Central America during R. Reagan administration.

Subject matter of this article is the United States policy in Central America and consequences of this policy for given region. The main focus devoted to the struggle of Reagan administration with existing socialistic regimes in Nicaragua and Grenada.

Key words: *Central America, foreign policy, communism, Reagan administration.*

УДК 94:314.7(=163.2)«18/19»(282.247.34)

Корж Л. В.

РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В БОЛГАРСЬКИХ ПОСЕЛЕННЯХ КРИМУ (XIX – ПОЧАТОК XX СТ.)

Розвиток сільського господарства в болгарських поселеннях Криму (XIX – початок XX ст.) досліджувались такими істориками, як М. Е. Бененсон [1], І. Ф. Грек [2], Н. С. Державін [3], А. Клаус [5], М. М. Максименко [6], Л. В. Маркова [7], І. І. Мещерюк [8], І. А. Носкова [9], А. А. Скальковский [12], Л. Н. Степанова [14], С. А. Усов [16].

Вищеперелічені фахівці детально вивчали окремі аспекти господарського розвитку болгарських поселень Криму, але комплексно до вивчення питання про розвиток сільського господарства з них ніхто не підходив. Тому праці цих авторів стали певною базою для подальшого наукового вивчення цієї проблематики.

Виходячи з цього головною метою статті є комплексне дослідження сільського господарства в болгарських поселеннях Криму в XIX на початку XX ст.

Болгарські колоністи зробили значний внесок в економічний розвиток Кримського півострова, де вони займалися переважно землеробством, скотарством і досягли у цьому великих успіхів. Найважливішою сільськогосподарською галуззю болгар було землеробство. Однак на перших порах його розвиток зазнав великих труднощів через незвичні кліматичні умови, недостачу сільськогосподарського реманенту, робочої худоби, тяглової сили.

У більшості болгарських колоній існувала трипільна система. Дві третини поля йшли на обробіток, а третина залишалася під толоку, відпочивала, щоб через три роки знову підлягти обробітку. Окремі «нивки» дворових ділянок були розкидані по всьому полю і через кожні три роки за жеребкуванням мінялися між своїми співвласниками.

Кожний поселян сів на своїй смужці той хліб, який вважав